

ГОДИНА 1957 – 2017

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА БЕОГРАД

ЦЕНТАР ЗА ДЕМОГРАФСКА ИСТРАЖИВАЊА

ПОРУКЕ ДЕМОГРАФА
КРЕАТОРИМА ЈАВНИХ
ПОЛИТИКА У СРБИЈИ

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА
ЦЕНТАР ЗА ДЕМОГРАФСКА ИСТРАЖИВАЊА

ОКРУГЛИ СТО

**ПОРУКЕ ДЕМОГРАФА
КРЕАТОРИМА ЈАВНИХ ПОЛИТИКА У СРБИЈИ**

14. НОВЕМБАР 2017.

КЊИГА САЖЕТАКА

Београд, 2017.

Програмски одбор:

Мирјана Рашевић (Институт друштвених наука)

Мирјана Девеџић (Географски факултет Универзитета у Београду)

Јелена Јовановић (Факултет организационих наука Универзитета у Београду)

Уреднице:

Мирјана Рашевић (Институт друштвених наука)

Мирјана Девеџић (Географски факултет Универзитета у Београду)

Јелена Јовановић (Факултет организационих наука Универзитета у Београду)

Издаје:

ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

За издавача:

Горан Башић

Лектура:

Анка Јакшић

Корице:

Нинослав Јанковић

Штампа:

Развојно-истраживачки центар Графичког инжењерства

Технолошко-металуршког факултета, Карнегијева 4, Београд

Тираж: 50

ISBN 978-86-7093-195-4

САДРЖАЈ

Поруке демографа креаторима јавних политика у Србији.....	1
Мирјана Рашевић О демографији у Србији.....	3
Мирјана Девеџић Иновације у демографским истраживањима – ка новом сазнајном оквиру за јавне политике	11
Бојан Томић, Јелена Јовановић, Владан Девеџић, Зоран Шеварац, Драган Ђурић Могућности унапређења анализе демографских података у Србији	17
Владимир Никитовић Зашто је потребна нова парадигма популационе политике у Србији?	23
Петар Васић Да ли и како увести фактор старости жене у политику према рађању?	29
Анкица Шобот Регионалне разлике у положају жена у српском друштву – сложеност његовог унапређивања	33
Биљана Станковић О рађању ван брака са демографског и социјалног аспекта.....	37
Иван Маринковић Значај пушења за смртност становништва Србије	41
Горан Пенев Самоубиства у Србији: све малобројнија уз знатне могућности даљег смањења.....	47
Јелена Предојевић-Деспич Међународне миграције високообразованих: перспективе миграционе политике у Србији.....	53
Весна Лукић Избеглице у Србији – искуства и нови изазови.....	59

Александар Кнежевић Демографски аспект мањинске политике у контексту европских интеграција Републике Србије	65
Гордана Војковић Ублажавање просторно-демографских диспропорција Србије: могућности и правци деловања	71
Зора Живановић Значај и улога урбаних центара у процесу подстицања равномерног регионалног развоја на простору Србије	77

ЗНАЧАЈ ПУШЕЊА ЗА СМРТНОСТ СТАНОВНИШТВА СРБИЈЕ

Иван Маринковић

Центар за демографска истраживања Института друштвених наука,
Београд

Становништво у Србији, посматрано у контексту европских земаља, има релативно високе стопе смртности по старости и умерено ниско очекивано трајање живота при живорођењу. Као последица ратова 1990-их и транзиције привреде и друштвеног уређења, јавља се здравствена криза у Србији, а претходно успостављене позитивне тенденције у продужењу очекиваног трајања живота се успоравају, па чак, на примеру мушког становништва и заустављају. Посебно забрињава све већи удео тзв. превентабилне смртности у укупном морталитету. Концепт „смртности коју је могуће избећи“ укључује све оне чиниоце који се одређују стилем живота, социоекономским статусом и другим чиниоцима средине.

Конзумирање дувана већ дужи низ година представља појединачно највећи здравствени ризик и водећи је чинилац превентабилне смртности у Србији (Маринковић, 2016-б). Штетна улога пушења се често минимизира, а акције које пропагирају ограничавање употребе дувана наилазе на велики отпор. Чињеница да готово 50% средовечног становништва у Србији, почетком друге деценије 21. века, конзумира дуван (на основу анкета које спроводи Институт за јавно здравље Србије), објашњава зашто је тешко спровести мере заштите становништва од изложености дуванском диму. Такође, толерантност према пушачима и пушењу у затвореним просторијама у Србији је велика, чак три четвртине домаћинства дозвољава пушење у свим или неким просторијама (IZJZS–Batut, 2014).

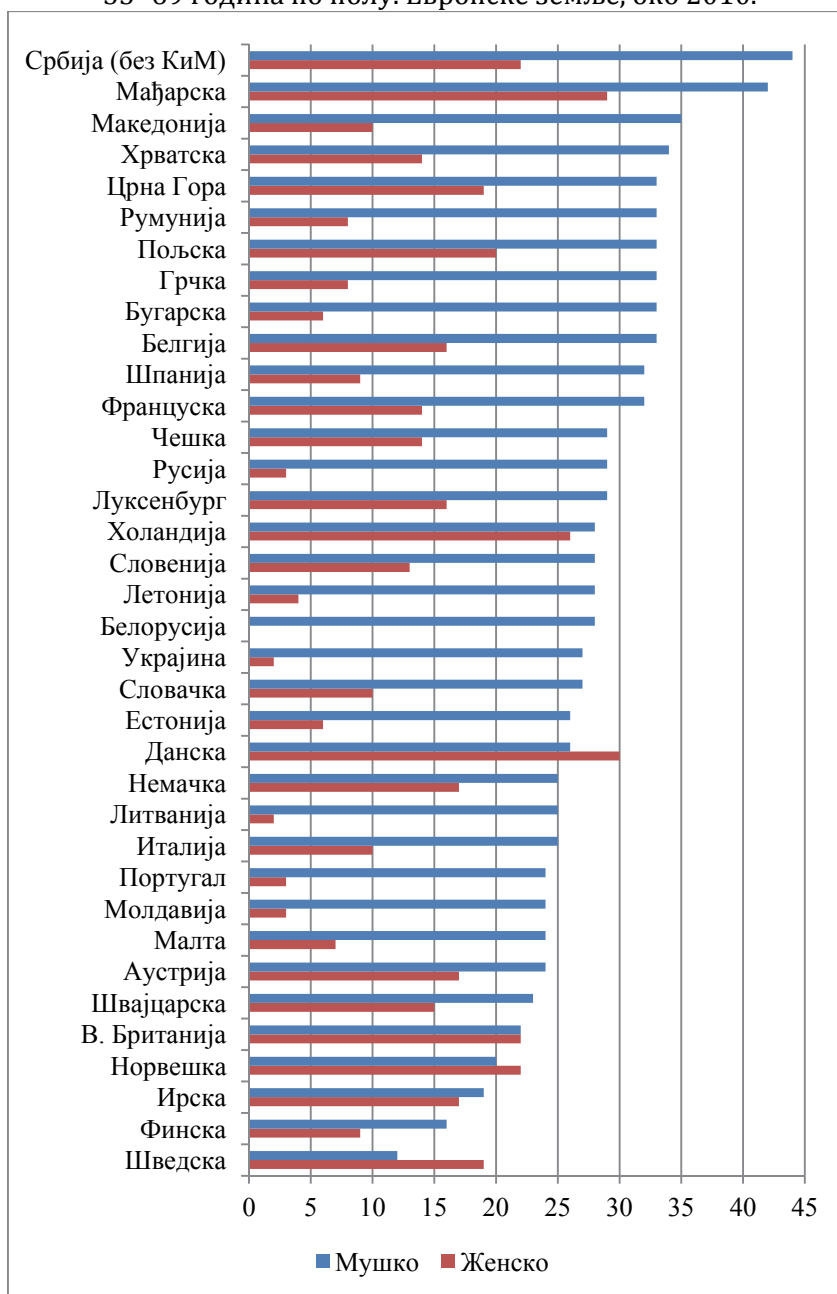
Израчунавањем утицаја конзумације дувана на смртност становништва у Србији (помоћу Пето-Лопез метода), могуће је показати колики је значај и какве су последице пушења на здравље становника (Peto et al., 1992). Процене за период 2010–2012. година показују да је смртност услед пушења код мушкараца изузетно висока, чак четвртина укупне смртности. У женској популацији удео жена пушача је знатно мањи, па је и смртност од дејства овог чиниоца нижа (око 9%). Тренд кретања смртности за коју је, пре свега, одговорно пушење, у последње две деценије расте. Удели код мушкараца се нису значајније мењали, али су промене код жена знатно интензивније. У свим старосним групама, код женског

становништва удео смртности за коју је одговорно пушење је у порасту.

Штетности дуванског дима и последице по здравље људи добро су анализиране и у многим истраживањима је успостављена јасна веза између употребе дувана и пораста стопа смртности од тумора, кардиоваскуларних болести и болести дисајних органа (Brønnum-Hansen, Juel, 2001; DesMeules et al., 2004; Doll et al., 2004). Нарочито су неоплазме под великим утицајем пушења. Удео у смртности (у периоду 2010–2012) за коју је одговоран дуван код тумора је висок и износи 30% (код мушкараца 43% и код жена 14%). У старосном интервалу 45–59 година код мушкараца тај удео је преко 60%. Смртност услед пушења је највећа код карцинома плућа (преко 90% код мушкараца и 75% код жена). Код кардиоваскуларних болести утицај пушења је доста мањи и годишње око шест хиљада смрти се повезује са употребом дувана, односно 11% од свих болести срца и крвотока. Од укупног броја смртних случајева повезаних с пушењем – 42% се код мушкараца манифестује с неким обликом карцинома, 33% с васкуларним болестима и око 4% с респираторним. Жене имају изједначен удео код неоплазми и болести циркулаторног система (по 36%) и нешто виши удео, него што је код мушкараца у болестима дисајних органа (6%).

На основу примене Пето-Лопез метода, може се констатовати да су старији средовечни мушкарци у Србији највише оптерећени смртношћу услед дуванског дима у Европи. Посматрано на нивоу читавог континента, државе Балканског полуострва (и њихови непосредни суседи) имају највише уделе смрти за коју је одговорно пушење. Жене у Србији имају умерено висок удео али су ипак међу десет најугроженијих у Европи, уз јасан тренд погоршања вредности. Скандинавски модел високог удела жена пушача у укупној популацији је све извеснији и у Србији. Уколико се наставе постојеће тенденције, висок удео мушкараца пушача у старости 35–69 година и раст вредности код жена, не треба очекивати побољшање морталитетне ситуације у Србији.

Графикон 1.
Удео смртности (%) за коју је одговорно пушење у старосној групи
35–69 година по полу. Европске земље, око 2010.

Извор: Урађено на основу података из Peto et al. (2012) и ауторових израчунавања за Србију.

Висок проценат пушача у укупној популацији ограничава раст очекиваног трајања живота и утиче на разлику у смртности по полу. Када би се елиминисала смртност под утицајем пушења, мушкарци би имали дуже очекивано трајање живота при живорођењу за око три године, односно уместо 72,3 године (колико је у 2011. години), очекивао би се животни век од 75,5 година. Добитак од око три године на очекивано трајање живота односио би се на све старосне групе до 55 године старости. Утицај пушења на очекивано трајање живота при живорођењу код жена је значајно мањи и добици у годинама су скромнији. Да није последица пушења жене би живеле 78,1, уместо 77,4 године (разлика је испод једне године). Код жена старих 60 или више година, пушење нема утицаја на очекивано трајање живота.

У многим развијеним земљама у новијем периоду стопе смртности опадале су захваљујући спровођењу низа националних програма за борбу против пушења. На тај начин се умањују трошкови лечења и подиже квалитет живота, уз продужење година живота у добром здрављу. У Србији је 2010. године донет Закон о заштити становништва од изложености дуванском диму којим се ограничава употреба дуванских производа. Недоследност и непоштовање законских одредби уз велику толерантност становништва према пушењу у затвореном простору, учинили су да ефекти овог закона буду изузетно скромни. Толеранција према дуванском диму показује да становништво није у довољној мери информисано о негативним последицама пасивног пушења и да кампање у том смислу треба интензивирати. Улога медија је изузетно важна јер промовисањем здравих животних навика утиче се на формирање свести о потреби да се брине за сопствено здравље. Поред мера које иницира и доноси Министарство здравља, требало би појачати улогу образовног система у едукацији младих, јер управо се у раном животном добу стварају пушачке навике. Истраживања су показала (Doll et al., 2004) да прекид пушења у 50. години преполовљује, а у 30. години живота готово елиминира ризик. Одвикавање у старости од 60, 50, 40 или 30 година потенцијално доприноси продужењу живота за три, шест, девет или 10 година.

Кључне речи: морталитет, пушење, Пето-Лопез метод, Србија

Литература

Brønnum-Hansen, H., Juel, K. (2001). Abstention from smoking extends life and compresses morbidity: a population based study of health expectancy among smokers and never smokers in Denmark. *Tobacco Control* 10: 273–278.

DesMeules, M., Manuel, D., Cho, R. (2004). Mortality: life and health expectancy of Canadian women. *BMC Women's Health* 4 (Supplement 1): S9.

Doll, R., Peto, R., Boreham, J., Sutherland, I. (2004). Mortality in relation to smoking: 50 years' observations on male British doctors. *British Medical Journal* 328: 1519–1528.

IZJS-Batut (2014). *Rezultati istraživanja zdravlja stanovništva Srbije: 2013. godina*. Beograd: Institut za javno zdravlje Srbije "Dr Milan Jovanović Batut".

Маринковић, И. (2016-а). Разлике у смртности становништва Србије по полу. Докторска дисертација. Нови Сад: Департман за географију, туризам и хотелијерство Природно-математичког факултета Универзитета у Новом Саду, 164.

[http://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/Disertacija146771956941352.pdf?controlNumber=\(BISIS\)101411&fileName=146771956941352.pdf&id=6268&licenseAccepted=true](http://www.cris.uns.ac.rs/DownloadFileServlet/Disertacija146771956941352.pdf?controlNumber=(BISIS)101411&fileName=146771956941352.pdf&id=6268&licenseAccepted=true)

Маринковић, И. (2016-б). Пушење као фактор ризика у смртности становништва Србије. *Демографски преглед* 16(59): 1–4.

http://www.minrzs.gov.rs/files/doc/2016_godina/Briga_o_porodic_i/Demografski_pregled/Demografski_pregled_59.pdf

Marinković, I., Radivojević, B. (2016). Mortality trends and depopulation in Serbia. *Geographica Pannonica* 20(4): 220–226.

Peto, R., Lopez, A. D., Boreham, J., Thun, M., Heath, C. (1992). Mortality from tobacco in developed countries: Indirect estimation from national vital statistics. *Lancet* 339: 1268–1278.

Peto, R., Lopez, A. D., Pan, H., Boreham, J., Thun, M. (2012). Mortality From Smoking in Developed Countries 1950–2020. <http://www.ctsu.ox.ac.uk/~tobacco/>

Radivojević, B. Marinković, I. (2017). Recent changes in mortality in Serbia. In V. Janeska, A. Lozanoska (eds.), *The population of the Balkans at the Dawn of the 21st Century* (pp. 99–118). Skopje: Institute of Economics, Ss. Cyril and Methodius University in Skopje.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

CIP

314:323(497.11)(048)
321.022(497.11)(048)

ОКРУГЛИ сто Поруке демографа креаторима јавних политика у Србији (2017 ;
Београд)

Књига сажетака / Округли сто Поруке демографа креаторима јавних
политика у Србији, 14. новембар 2017., Београд ; [уреднице Мирјана Рашевић,
Мирјана Девеџић, Јелена Јовановић]. - Београд : Институт друштвених наука,
2017 (Београд : Развојно-истраживачки центар Графичког инжењерства
Технолошко-металуршког факултета). - 81 стр. ; 25 cm

Тираж 50. - Библиографија: стр. 80-81.

ISBN 978-86-7093-195-4

а) Демографски развој - Политички аспект - Србија - Апстракти б) Јавна
политика - Србија - Апстракти
COBISS.SR-ID 248043788

<http://www.idn.org.rs/>